

DJUPT I VÅRT INRE SKÄLVER LJUSET

Anders Frostensons stiftelse
Psalm & Sång 25 år

AF-STIFTELSENS SKRIFTSERIE NR 8

Formgivning: Wessmans Musikförlag
Copyright: © 2022 författarna och AF-stiftelsen
Illustrationer: Karin Lidman Frostenson
Artikelnummer: 202264
ISBN: 978-91-872-6724-6

Bokens titel utgörs av en rad ur sv ps 476 »Gud när du andas ...«.
Text Anders Frostenson efter en refräng av Didier Rimbaud 1969

DJUPT I VÅRT INRE SKÄLVER LJUSET

Anders Frostensons stiftelse

Psalm & Sång 25 år

Innehåll

Anders Frostensons stiftelse Psalm & Sång	7
AF-stiftelsens psalmskola	11
Jubileumsdagens föreläsningar	17
Jag var i alla fall där. Ett brev till Anders Frostenson . .	17
Vem äger språket?.	27
Psalmer – vad är poängen?.	37
Program för jubileumsdagen	49
Program för jubileumskonserten	50

Anders Frostensons stiftelse Psalm & Sång

Lars-G. Ståhl

Lördag 14 maj 2022 firade Anders Frostensons stiftelse Psalm & Sång sitt 25-årsjubileum, två år försenat på grund av pandemin, men nu blev det äntligen av. Till denna dag hade inbjudan riktats till psalmskoledeltagare genom åren, stipendiater och många personer som på olika sätt varit och är knutna till stiftelsen. Vi samlades i Söderledskyrkan i Farsta för återblickar, föreläsningar, samtal och konsert. Dagen blev uppskattad, och vi vill gärna bevara den i minnet genom denna rapport.

Rapporten inleds med denna återblick på stiftelsens tillkomst och 25 första år. Så följer en presentation av psalmskolan, navet i verksamheten, av dess ledare Christina Lövestam. Föreläsarna denna dag har ställt sina manus till förfogande, tre föreläsningar som ger olika perspektiv. Per Olof Nisser berättade levande och åskådligt under rubriken »Jag var i alla fall där. Ett brev till Anders F.« Per Harlings ämne var »Vem äger språket?« och Susanne Wigorts Yngvessons »Psalmer – vad är poängen?« Programmet för dagen bifogas liksom programmet för den avslutande jubileumskonserten.

Ett jubileum firades alltså, men hur tillkom stiftelsen och vad har hänt genom åren? Svaret kan börja med en tillbakablick på stiftaren själv, Anders Frostenson, som är 1900-talets största psalmskapare i Sverige. Redan 1935 skrev han sin första psalmtext, »Jesus från Nasaret går här fram«. Den togs in i *Den svenska psalmboken* 1937 liksom ytterligare åtta av hans psalmer. Vid denna tid var Frostenson redan prästvigd och etablerad som poet. Han kom att bli en centralgestalt och förnyare av psalmskapandet i Sverige under många år och var verksam inom många genrer. På 1950-talet var han drivkraften bakom att många nya barnpsalmer kom till. Tillsammans med

bland andra Britt G. Hallqvist ledde han då en arbetsgrupp inom Svenska kyrkan med uppdrag att utarbeta en ny psalmbok för barn. Resultatet blev *Kyrkovisor för barn*, utgiven 1960, en bok som kom att få stor betydelse för framväxten av en ny, enkel och livsnära psalm som sjöngs i alla åldrar. Vidare översatte han psalmer från många språk, bearbetade äldre psalmer och hymner och bidrog i hög grad till den andliga visans genombrott i Sverige på 1960-talet. När en psalmkommitté tillsattes 1969 för att utarbeta en ny psalmbok, var Frostenson en självskriven ledamot och i den uppgiften kom han att bli mycket betydelsefull. När den nya psalmboken stod klar 1986 hade nästan 50 år förflutit sedan Frostenson skrev sin första psalm, en psalm som ingick även här, och av bokens 700 psalmer är Frostensons namn knutet till 146 psalmer: egna texter, översättningar och bearbetningar. Frostensons ekumeniska kontakter var omfattande, och han bidrog med många psalmer och andliga visor till psalm- och sångböcker inom olika svenska kyrkor och samfund. Många av hans texter har översatts till andra språk, och i Kyrkornas världsråds sångbok *Cantate Domino* (1974) ingår sju av hans psalmer. Frostenson besjälades av tanken att psalmskapandet skulle gå vidare och att nya människor skulle inspireras att skriva och översätta psalm och andlig visa. Vidare ansåg han hymnologisk forskning som angelägen, värd att stödja och uppmuntra. Bland annat dessa tankar låg bakom grundandet av Anders Frostensons stiftelse Psalm & sång, som i sin nuvarande form bildades 1995. Förutom en ekonomisk grundplåt testamenterade Frostenson alla framtida intäkter från hans psalmer till stiftelsen.

Den första styrelsen rekryterades av Frostenson personligen. Han eftersträvade en grupp med både bred och djup kompetens på psalmens område. Som ordförande engagerades undertecknad, Lars-G. Ståhl, då förlagschef på Verbum. Övriga ledamöter var hans son Sven Frostenson, pedagog, Per Olof Nisser, teol.dr. och domprost em, sekreterade i psalmkommittén 1969, Kjell Ove Nilsson, teol.dr. och docent i Lund, och Karl Göran Ehntorp, kyrkomusiker och prefekt för kyrkomusikerutbildningen vid Ersta Sköndal högskola. Cecilia Cervin, fil.dr. i litteraturvetenskap ingick som adjungerad ledamot. Sekreterare och ansvarig för kansliet var

Anna-Brita Bodén. Styrelsen utgörs idag av Susanne Wigorts Yngvesson, teol.dr., professor vid Enskilda högskolan, ordförande, Lars-G. Ståhl, vice ordförande, Mattias Ekström Kojj, organist och tonsättare, Per Harling, präst, musiker och psalmskapare, Karin Karlsson, fil.lic. i litteraturvetenskap och kantor, Christina Lövestam, präst, psalmförfattare och psykoterapeut, och Gudrun Rosén, präst och psalmförfattare. Ansvarig för kansliet är Henryka Ståhl. Hela styrelsen deltar aktivt i all verksamhet. Stiftelsens främsta uppgift är att stimulera till att skriva och översätta psalmer. Det sker dels genom årlig utdelning av stipendier, maximalt tre gånger per sökande, dels genom anordnande av psalmskolan, en tvåårig skrivartutbildning som leds av Christina Lövestam. Ytterligare en typ av sammankomst är Psalmforum, korta seminarier dit stipendiater och tidigare psalmskole-deltagare inbjuds för undervisning, inspiration och uppföljning.

AF-stiftelsen ger också stöd till forskning, författarskap och utgivning inom hymnologi, en tvärvetenskaplig disciplin. Hymnologisk forskning är idag en krympande verksamhet vid svenska högskolor, och stiftelsen kan bland annat därför vara betydelsefull genom ekonomiskt stöd till olika projekt. Ett aktuellt exempel är stöd till utgivningen av kommentarverket *Psalternas väg*, som i fyra band behandlar *Den svenska psalmboken* 1986 med tillägg, utgivet av Wessmans Musikförlag 2015–2019. Redaktionen för detta verk utgjordes av Per Olof Nisser, Inger Selander och Hans Bernskiöld, som själva även svarade för stor del av texterna. Dessutom bidrog cirka 35 forskare med olika specialkunskaper med kommentarer. Vidare ger stiftelsen ut hymnologisk litteratur i en egen skriftserie.

Under stiftelsens första 25 år har en omfattande verksamhet byggts upp. När detta skrivs står årets stipendieutdelning för dörren, och planering för psalmskola 9 pågår. De resurser som Anders Frostenson genom sin framsynthet ställde till förfogande möjliggör att många kan bidra till förnyelse av psalmskatten.

Lars-G. Ståhl, f.d. förlagschef på verbum, AF-stiftelsens styrelses ordförande 1995–2022

AF-stiftelsens psalmskola

Christina Lövestam

Anders Frostensons stiftelse Psalm & Sång bildades 1995 av Anders Frostenson. De första åren utdelades stipendier till psalmförfattare. Det anordnades också Psalmsforum där möten mellan textförfattare och musiker ägde rum.

Psalmskolans historia

2005 anordnades den första omgången av psalmskolan. Anders Frostensons son, Sven Frostenson, ledde psalmskolan till en början. Den andra psalmskolan ägde rum 2007–2009, och även den leddes av Sven Frostenson liksom större delen av Psalmskola 3 som pågick 2009–2011. Sorgligt nog omkom Sven Frostenson i en bilolycka i mars 2011, och Psalmskola 3 avslutades därför med mig som ledare. Därefter har jag varit ledare för psalmskolorna 4–8. Psalmskola 8 som avslutats i oktober 2022 har pågått under den tid Covid 19-pandemin grasserat. Några seminarier har därför hållits digitalt. I januari 2023 påbörjas Psalmskola 9. Den kommer att ledas av prästen och psalmförfattaren Gudrun Rosén.

Målsättning

Psalmskolans målsättning är att med utgångspunkt i Anders Frostensons psalmdiktning erbjuda en fördjupning i det egna psalmdiktandet samt att bidra till skapande och spridning av ny svensk psalm. Denna målsättning präglar seminariernas uppläggning, valet av medverkande och teman samt deltagarnas arbete med textanalys.

Utbildningsprogram

Psalmskolans utbildningsprogram omfattar eget skrivande, analys av egna och övriga deltagares texter, föreläsningar och samtal om psalmskrivandets villkor. Eftersom psalmskrivande hela tiden bör stå i samklang med såväl tradition som nutidens samhälle strävar vi efter att ämnena för psalmskrivande väljs med hänsyn till dessa perspektiv. Därför har mötena haft teman som psalm och samhälle, arbetsliv, tack, försoning, rättvisa, miljö, psalmer för kyrkoåret, psalmer för dop och nattvard, psalmer med enkelt språk, psalmer för barn och unga samt överlevnads- och uppmuntranspsalmer. Psalmskolan innehåller också moment om skrivprocess och textarbete samt om översättning av utländsk psalm till svenska. Vidare får deltagarna arbeta med kombinationen av text och musik tillsammans med tonsättare. Även information om utgivning och copyright finns med som stående inslag. Under Sven Frostensons ledning hade de första psalmskolorna samverkan med Fryshuset samt med Stadsmissionen. Senare har samverkan med konstmuseum och skrivande av ekfraser, dvs. skrivna verk som beskriver ett annat konstverk, ingått i arbetet. Mot slutet av varje psalmskola har en eller flera offentliga konserter med nyskapade psalmer anordnats, oftast i någon kyrka i Stockholmstrakten.

Antagning och genomförande

Psalmskolans möten äger vanligen rum på Birgittasystrarnas gästhem i Djursholm. Andra platser har varit Varberg, Hjo folkhögskola, Oskarshamns folkhögskola och Nordiska folkhögskolan i Kungälv. Psalmskolan är avgiftsfri, såväl vad gäller program som uppehälle. Resebidrag till deltagarna betalas av stiftelsen då deltagarna är bosatta över hela landet. Varje psalmskola pågår under två år med sex möten om två dagar vardera. Vanligtvis är det tolv deltagare. Ansökan till psalmskolan lämnas i form av tre psalmtexter som skickas in till stiftelsen. Texterna anonymiseras innan styrelsen läser dem och därefter gemensamt utser deltagare. För det mesta har det funnits tre sökande till varje tillgänglig plats i psalmskolan.

Aktivt arbetande styrelse

Psalmskolans ledare har övergripande ansvar för verksamheten och svarar för planering, information, mötesledning med mera. Hela styrelsen medverkar som mentorer för deltagarna mellan sammankomsterna och som föreläsare. Eftersom styrelsen består av såväl teologer som musiker och psalmförfattare finns stor kompetens som kommer väl till pass. Under de första psalmskolorna medverkade nästan alltid Cecilia Cervin och Per Olof Nisser. Cecilia Cervin hade funnits med i den kommitté som skapade Psalmer i 2000-talet, och PO Nisser var huvudsekreterare i Psalmskommittén 1969 som skapade 1986 års psalmbok.

Den nuvarande styrelsen presenteras i Lars-G. Ståhls avsnitt. Gudrun Rosén övertar ledarskapet för psalmskolan från och med 2023.

Föreläsare och tonsättare

Psalmskolans ledare har genom åren byggt upp ett stort nätverk av föreläsare och tonsättare som medverkat i psalmskolan. Flertalet förtecknas här: Pelle Andersson, Tomas Boström, Anna Maria Böckerman, Finland, Anders Carlberg, Anna Cederberg Orreteg, Cecilia Cervin, Rita Criborn, Anders Dillmar, Ylva Eggehorn, Lennart Esborn, Jennifer Ferguson, Karin Lidman Frostenson, Katarina Frostenson, Kristina Furberg Sandgren, Elisabeth Gerle, Jimmy Ginsby, Madeleine Gustafsson, Aage Haavik, Norge, Anna-Karin Hammar, KG Hammar, Ragnar Håkanson, Kerstin Hesslefors Persson, Eva Hættner Aurelius, Ingmar Johánsson, Jonas Jonson, Roland Kadefors, Sara Kadefors, Hans Kennemark, Maria Küchen, Inga-Lina Lindqvist, Simon Ljungman, Lars Åke Lundberg, Itte Lundgren, Maria Löfberg, Jan Mattsson, Bertil Murray, Per Olof Nisser, Anders Nyberg, Karin Runow, Irma Schultz, Tommie Séwon, Eyvind Skeie, Norge, Kettil Skarby, Jesper Svenbro, Mats Söderlund, Carin Åkesson och Robert Öhman. Mattias Ekström Kojj och Per Harling medverkar även som tonsättare.

Inför framtiden

Hittills har fler än åttio personer deltagit i stiftelsens tvååriga psalmskola. Anders Frostensons stiftelse Psalm & Sång har genom sin psalmskola bidragit till att psalmskrivandet i vårt land utvecklats och kommer att fortsätta utvecklas. Deltagare har genom åren vittnat om att det varit mycket betydelsefullt att få delta i psalmskolan, förbättra sig i skrivandets hantverk och få kunskap om psalmens kontext, historia, teologi och musik, allt i samverkan med likasinnade. Många fortsätter sitt skrivande också efter psalmskolan och har publicerat sig i olika sammanhang. Ett större antal psalmförfattare med bakgrund i psalmskolan kommer säkert att under 2022 bidra med psalmförslag till Svenska kyrkans kommande nya psalmbok.

I en luthersk kyrka som vår, som hela tiden måste utvecklas och stå i samklang med nutidens samhälle bland annat i form av nya psalmer, är det av stor betydelse att stiftelsen kan bidra genom psalmskolan. Vi är många som med tacksamhet tänker på Anders Frostenson som startade sin stiftelse Psalm & Sång, och det är glädjande att stiftelsen fortsätter sitt uppdrag att utveckla psalmkonsten i vår tid.

Christina Lövestam, präst, psykoterapeut och psalmförfattare, ledamot i AF-stiftelsens styrelse sedan 2010 och ledare för psalmskolan 2011–2022.

Jag var i alla fall där

Ett brev till Anders Frostenson

Per Olof Nisser

Käre Anders

Det var några år sen i Osby. Vi stod, en grupp släktingar till Ulla, i samskolans aula och fick oss skolans historia till livs av en lärare. Skälet: en bror till Ullas mormor hade varit initiativtagare till skolan i början av 1900-talet. En driftig missionsförbundare som manifesterade insatsen genom att sen bygga ett nästan lika stort hus åt sig själv på granntomten. Vi fick höra om berömda elever som gått där: fotbollsstjärnor, någon skådespelare. Alla okända för mig, sannolikt för övriga också. Efteråt frågade jag: »Anders Frostenson – ?« Läraren hade aldrig hört namnet: »Vem då?« Han fick fram en gammal liggare, kanske från 1916, och se – där fanns du. Frostenson, Anders. Född 23/4 1906. Killeberg. Han lärde sig något. Och jag med. Senare tog Ulla och jag oss ut till din hemby i kanten av snapphanevärlden. Jag är ledsen att behöva säga det, men det var nu inte mycket för världen att skåda. Kanske vi väntat oss något minnesmärke eller museum som för Lina Sandell i Fröderyd, Carl Boberg i Mönsterås, Johan Olof Wallin i Stora Tuna. En vägkorsning var allt, vi gjorde några tafatta försök att hitta hus och lite frostensonkänsla där men det ville sig inte. Så vi vände. Vi hade kunnat göra mer, jag vet. Men det regnade ju. I alla fall: jag har varit där.

Ja jag har varit där. För mer än 25 år sedan fick jag också »vara där«, när din nya stiftelse öppnades, inbjuden av dig själv. Idag celebrerar vi ett försenat jubileum, vi ska se både bakåt och framåt och reflektera över vad som blev och vad som kan bli av din vision. Det får nu andra här ta hand

om. Med detta postuma och högst personliga brev tänkte jag mig något annat. Lite fragment av sånt som aldrig kom med i våra statliga SOU-betänkanden eller berättades någon annan stans, men där jag fick vara tack vare dig. Småsaker, men färgklickar i det byråkratigråa. Ja, och så en och annan fundering som jag aldrig hann eller kom på att tala med dig om innan du lämnade oss 2006.

Vårt första möte visste varken du eller jag om. I Kristliga gymnasistföreningens, KGF:s, värld hörde det en gång i tiden till att man sjöng något när man träffades. Runt 1950 var jag med, Vi hade obarmhärtigt avsatt »Fädernas kyrka« som praktpekorall och sjöng istället landet runt en ny sång: »Vi ha sett den nya synen, vi ha uppbrottsordern hört«. Den hade du skrivit 1938 vid ett oxfordmöte i Visby, men det visste vi inte, och det gjorde i och för sig ingenting. Texten, med verben i pluralform och allt, hade ett högt tonläge med maningar till Nordens ungdom. Jag hade inte sett den nya synen, men sjöng ändå. För såna som mig handlade det om att försöka genomskāda livet som det kom emot oss och fånga glimtarna av något bakom, större, hemlighetsfullare, utmanande. Så att säga bit för bit erövra ett stycke av den nya synen. För varje steg kunde jag säga: jag har i alla fall varit där.

Ungefär 20 år senare skulle du svara för Kyrkans Ungdoms megahit, »Guds kärlek är som stranden«. Den sjöngs vid Kyrkans Ungdoms riksmöte i Västerås 1969 och slog igenom stort. Det här är en bagatell, oviktig i det stora sammanhanget och nog fånig att fråga om, men har irriterat mig som skorpsmulor i sängen i 30 år: var fick du uppslaget, och hur fick du folk att tro att det skedde just i deras miljö? På Åland vet man bestämt att den föddes där, vid Dånö där du hade en stuga. Ett annat sommarviste hade du i Ugglarp i Halland, och där vet man att det var just där du fick idén. Och så på Lovön förstås. Varhelst en strand och lite gräs kom i din väg verkar det som. Men du har alltid varit generös. Sant är att du i alla fall varit både här och där. Inte så viktigt, men var var det?

Du och jag ingick i den arbetsgrupp under 1969 års psalmkommitté som valde nya psalmtexter. Det var den allra första och roligaste kommittétiden. Vi sammanträdde varje månad i Lund där övriga

medlemmar i gruppen fanns, vi två hörde hemma i Stockholm. På så sätt kom vi att göra sällskap på tåg under två-tre års tid. Vi övernattade på hotell Temperance som du letat upp. Du var alltid noga med pengarna, så det blev ett lågbudgetalternativ med nöjaktig standard, rinnande kallt vatten på rummet och allt, för 25 kronor natten. Jag minns hotellet särskilt för dess alldeles egna övervakningssystem. En morgon fick jag vänta länge i korridoren på dig för vår avmarsch till mötet kl. 9. Fem i nio frågade jag den gamle värden på stället om kyrkoherde Frostenson möjligen hade gått i förväg. Inte vad jag vet, blev svaret, »men jag ska si efter«. Sade och böjde sig ner och kikade genom nyckelhålet till ditt rum. »Nej han sover fortfarande«. Det där står redan i Rune Pär Olofssons bok om dig, men jag kom att tänka på den scenen långt senare, när du kört fast i en bearbetning av Wallins psalm »Morgonrodnan mig skall väcka / till den helga sångens ljud« (Sv ps 1937:423). Det förbryllade både dig och mig att den så bibelkunnige Wallin hade vänt på Psaltarens »Jag vill väcka morgonrodnaden« (Psalt 57:9). Han hade ju missat själva poängen: att psalmens jag var så sprängfyllt av lovsång att han eller hon måste väcka morgonrodnaden för att inte explodera. Om vi sett efter i psalmbokförslaget 1814 hade vi funnit att där hade han ordning på tankarna: »Morgonrodnan vill jag väcka / med min sång, mitt böneljud«. Varför han ändrade sig ligger i dunkel. Du skrev på en lapp: »På grund av mina morgonvanor har jag ingen erfarenhet av vare sig det ena eller det andra.« Av din bearbetning ser det ut som om du, för ovanlighetens skull, kapitulerade för Wallin: »Morgonrodnaden skall väcka / mig till lovsång med sin glans« (1986: 494). Och din lösning är inte utan elegans.

Nu var det inte bara Wallin som kunde vända bak och fram på en text utan faktiskt också du själv. Jag antar att det var i trötthetens tecken, men i din översättning av en pilgrimssång från 1700-talets metodistiska Wales, »Gud, ditt folk är vandringsfolket« råkade du blanda om begreppen »eldstod« och »molnstod« i andra versen: »Bli vår molnstod under natten / och om dagen eldstod bliv« skrev du. Det kunde för all del ge en rationell förklaring för den som är så lagd till varför Israels barn irrade runt i öknen i fyrtio år innan de hittade fram. Det hela rättades till före tryck.

Dina morgonvanor påverkade naturligen dina kvällsvanor. Från det att jag tog uppgiften som huvudsekreterare i psalmkommittén fick jag vänja mig vid att då och då bli väckt vid halvtolv–tolvtiden på kvällen av en telefonsignal. När jag lyfte luren pågick redan där ett samtal om någon psalmtext, oklart vilken: »Blir det bättre att byta plats mellan vers 7 och 4? Och syftningen i rad 6 i vers 3 är ju konstig, skulle man inte« etc. Det hände nog att jag inte var i tillräckligt receptionellt skick för att alltid hänga med i svängarna innan du la på luren. Just den delen av processen hade också Olov Hartman erfarenhet av. I sina memoarer berättar han: »Betecknande är hans [Anders Frostensons] sätt att avsluta ett telefonsamtal, sedan ärendet har blivit framfört. ›Ja, vi säger det så länge‹. Och så på med luren.« Det var på kornet. »Ja, vi säger det så länge«. Pang, klart, slut. Och där stod man klarvaken i månskenet.

Några minnesfragment ryckta ut ur den större och längre kontext som heter 1969 års psalmkommittés historia. När jag den 14 mars 1969 fick regeringens förordnande som ledamot var omgivningens samfällda fråga: »Va? Psalmer? Du kan väl inget om psalmer.« Jag ställde samma fråga. Det fanns bara ett svar: Anders Frostenson. Fem år tidigare, då jag just tillträtt en tjänst vid RKU, Riksförbundet kyrklig ungdom och en varm sommardag satt vid ett blankt skrivbord och funderade över vad jag hade där att göra, ringde telefonen; det var du. Du undrade om jag ville titta på några texter som du hade skrivit: kunde de passa för ungdom? Jag tittade, och det kunde de inte. Den första började med raderna »Solar skulle sig ej röra / om de inte sökte Gud«. Och likadant lät det i de övriga. Det var på tok för sofistikerat. Då sjöng man »Var finns du nu? Herre, min Herre, / mörk ensamhet / följer mig var jag går« signerat Lars Åke Lundberg; och snart sjöngs alltid och överallt Tore Littmarks »Gud går här på jorden / han går på gator och torg.« Det var stilen, det var nivån, det högspända tonläget i »Vi ha sett den nya synen« var övergivet sedan länge. Jag var lite ängslig när jag skulle meddela dig det här. Men du blev närmast upplivad; nu fanns det lite linjer att följa. Du var strax uppe på spåret och tillsammans med Lars Åke utlöste ni ett slags lavin av ungdomsvisor. Från RKU-håll fick jag vara med på ett hörn. Någon gång på hösten 1968 bad du mig

komma på ett möte, jag blev inte klar över syftet. Men väl där meddelade du att man på regeringskansliet diskuterade en kommitté som skulle förbereda ett tillägg till 1937 års psalmbok. Du hade uppenbarligen på egen hand och oombedd redan satt samman den kommittén. Vi var en handfull vänner till dig. Mötet leddes av docenten Anders Jeffner. Han presenterade ett spännande utkast för arbetets inriktning och upplägg där han bl.a. strök under att arbetet borde ske i en ekumenisk kontext. Det var ett nytt perspektiv för mig. Ett halvår senare kom det officiella förordnandet av en kommitté om fem personer, alla män förstås. Det var samma grupp som mötts tidigare, men med ett undantag; Jeffner var borta och ersatt av studierektorn vid Stora Sköndal, docenten Ulf Björkman. Ulf hade många förtjänster, var lärd och hade en godmodig humor, men nån hymnolog och någon ordförandetyg var han inte. Han var omständlig och lite byråkratiskt ängslig, vilket passade särskilt illa i det här sällskapet. Den första tiden med psalmskommittén blev också så konfliktfylld och kaotisk att jag allvarligt funderade på att lämna det hela. Du var rasande över att den inspirerande Jeffner var ersatt av den mer stillastående Björkman. Och du hade arbetat med ny psalm i åtta år genom Hymnologiska institutet, varskat fram ett urval med stöd av kvalificerade granskare. Nu presenterade du ett tjugotal av dem för oss. Du betraktade dem som klara att ta, men det gjorde inte Björkman. Vi andra höll med Björkman; vi ville åtminstone få titta lite på de texter vi skulle godkänna. Men vi tvangs till en genomgång nästan ord för ord i en omständlig process som bromsades upp av ideliga frågor om hymnologiska och litterära självklarheter. Sammanträdena var sega, improduktiva. Vilket du ofta, gärna och vältaligt påpekade. Du förklarade dig i ett brev till oss, med kopia bl.a. till ärkebiskopen: »Varför jag bråkar om psalmskommittén«. Lösningen blev på ditt förslag två arbetsgrupper, en för text och en för musik, som förberedde kommitténs beslut. En palatsrevolution tio år senare gav äntligen stadga åt arbetet. Ulf blev ordförande i den ekumeniska arbetsgruppen Sampsalm, där han gjorde ett gott och uppskattat arbete. Det var välförtjänt.

Psalmskommittén fick i den nypensionerade biskopen Olle Nivenius en drivande ordförande med auktoritet, klokhet, kunskap och klar känsla för

vad arbetet gick ut på. Det där om »revolution« står diplomatiskt omformulerat i vårt SOU-slutbetänkande, där alla antydningar om kaos och konflikt givetvis var otänkbara. Jag skrev texten själv.

Inget av det här kunde omvärlden se i hela dess omfattning. Att du en gång låg bakom att frågan om en revision av 1937 års psalmbok över huvud taget togs upp, att det var du som gjorde att 1969 års psalmskommitté fick den sammansättning den fick, hur du nu bar dig åt, att det var du som snabbt fick igång processen genom det förberedande arbetet i Hymnologiska institutet, att det var du som med ditt temperament och dina visioner både orsakade kaos och skapade ordning i leden och att det var du, inte Svenska kyrkan, som såg till att ett fortsatt arbete med den svenska psalmens förnyelse kom igång genom din stiftelse. Det känns inte mer än rätt att påminna om det idag. Men det var också något annat jag ville med mitt brev. Det gäller ett par funderingar som jag inte hann bolla med dig, och så ville jag få säga dig ett tack för alla de tillfällen jag kunnat säga att jag har i alla fall varit där.

Först något om ditt utanförskap. Sin fina biografi om dig har Alva Ekström gett titeln *Och ingen utanför*, ett citat ur din översättning »Gud är en av oss vid detta bord«. Det är ingen tillfällighet; om ditt utanförskap har både du själv och andra skrivit. Det har blivit ditt personliga signum. Men det slår mig att vi får veta att du i dina ungdomsår fick en grundläggande känsla av utanförskap, men inget om vad eller hur. Ett sår, har du sagt, men inte mer. Ja, men vad gjorde det blödande såret med dig? Inuti? Utanför? – social alienation, också i den koinonia som kyrkan säger sig stå för? Vad det betydde för dig behåller du för dig själv, och den rätten har du självfallet. Men en liten öppning till förståelse tycker jag mig skymta i en tidig text av dig. För några år sedan skickade din dotter Karin mig en avskrift av 100 opublicerade dikter som du skrev i 25–26-års åldern, som student i Lund. Där läser jag i dikten »Gymnasistår«:

*Jag gick för mig själv
– mer än de flesta
jag gick förbi
och blev förbigången
– mer än de flesta
jag gick med värkande jubel och hat i mitt hjärta.
Det var en sällsam sådd
på gott och ont
svart säd och guldsäd
som nu skjutit opp
och gulnat till skörd
med ett ängsligt sus
i axen.*

Utanförskapet var en sådd, dvs. något som ströts ut över ditt liv, utifrån, av andra, och slagit rot, bitit sig fast. En »sällsam sådd«, skriver du, kanske du inte bara menar besynnerlig utan väsensfrämmande och gåtfull därför att den är både »på gott och ont«. Skörden med sitt ängsliga sus i axen antyder något omogt, något som inte är, fast det i alla fall är något. Där var en klyvnad du inte kunde ändra på och som du gav bondgrabbens karaktäristik av blandad missväxt och god växt. Det hela samlar du upp i en märklig paradox: »värkande jubel och hat«. Handlar utanförskapet om smärtan i ett tillbakaträngt jubel, hämmat av hatet till dem som stänger ute och till utestängdheten som sådan, en osläcklig värk över något du inte rådde på?

En text som måste ha stått dig särskilt nära är »Jag ska gråtande kasta mig ner« (Sv ps 1986:311). Kanske den är din berättelse om upplösningen? Jag har alltid tänkt mig att den gråten är som ett barns som överrumplats av något överväldigande oväntat stort. Du skriver själv: »Jag hör skratten från lekande barn / och jag själv är ett barn i Guds famn«. Kanske gråten är det äntligen förlösta jublet. Att tårar är jublets språk när inga ord räcker till.

Jag tror det är som Martin Lönnebo skriver i boken *Livets farkost-SOS* (2021:68):

*tårarna kommer från havet inom dig
du känner att de smakar salt.
Havet inom dig är det starka.
Det är din bästa vän
som hjälper dig att vara den du är
den befriar längtan inom dig.*

Min andra fundering gäller psalmens grundform och väsen. Det första och avgörande steget in i den nya samtidens psalm togs inte med »vår« psalmbok 1986 utan med *Kyrkovisor för barn* 26 år tidigare. Titeln var du för all del inte nöjd med: »Vad är o-visor för något« muttrade du. Hur som helst, sångboken visade sig fungera generationsövergripande, man strök »för barn« i titeln och den fungerade länge som ett inofficiellt psalmbokstillägg i våra huvudgudstjänster. Ni som arbetade med den, närmast du och Britt G. Hallqvist, hade träffat ett språkligt och innehållsligt läge som tillsammans med den kongeniala musiken låg alldeles rätt i tiden. Hett efterlängtat. Om inte begreppet var upptaget på annat håll skulle jag vilja kalla det här för nysaklighet. Det var ett återupplivande av den okonstlade korta formen, typisk för den tidiga ambrosianska hymnen, ett slags hymnens fyraradiga urform; därtill det opyntade raka språket som skilde sig från wallinpsalmens verbala snickarglädje; därtill texternas mer direkta bibliska saklighet utan exempelvis de gamla söndagsskolsångernas infärgning av sentimentalitet och ängsliga maningar till gudligt leverne. Inkarnationen, höll jag på att säga, av detta program har vi i din psalm »De trodde att Jesus var borta« (sv ps 1986:156). Den har länge stått för mig som något av en matris för den goda kristna psalmen till språk, innehåll och musik. Gärna också till form, den är lättmemorerad men får inte bli normgivande, det skulle bli bara tråkigt.

Du återger en biblisk berättelse utan att lägga till eller dra ifrån något i de två första verserna och vänder dig i den tredje med en uppmaning till nutiden och läsaren, en som med sitt »tro inte att Jesus är borta« balanserar mot inledningsversens »de trodde att Jesus var borta«. Något omvälvande

har skett på den korta versvägen emellan. Poängen kommer utan sockar och krusiduller.

Men det är förstås inte helt korrekt att du inte lagt till något. Första versens sista rad är din egen: den om en morgon »som lyste röd«. Du har bokstavligen satt en färgklick i texten, en som inte finns i bibelberättelsen. Och detta gryningsljus sprider sitt skimmer över hela psalmen. Fråga mig inte hur, men bilden känns organiskt höra hemma i berättelsens scen och texten blir något mer än enbart en bibelhistoria på vers, den blir poesi.

Dogmat är pelarna i psalmens katedral, poesin är rosettfönstret som sprider sitt regnbågsskimmer över rummet, har du själv sagt. Så är det här. Bland dina 100 opublicerade ungdomsdikter finner jag också en antydning om att du tidigt varit något av detta på spåren:

*En natt hörde jag
den stora diktens heta tunga rytm
såg dess färger brinna
med sällsam klarhet.*

Till sist så ett postumt tack. Det händer då och då att någon frågar mig om dig. Ibland svarar jag med en anekdot, du hade en särskild fallenhet för att generera såna. Det beror lite på vem som frågar, för helst vill jag svara med något annat. »Anders? Han var en ovanligt god och trogen förvaltare av vänskapens sakrament«. Sådant var ditt väsen, jag tror inte att du var medveten om det. Det bara fanns där, flödade, omfamnade, behöll. De som en gång gjort dig en tjänst, hur liten som helst, sagt något klokt, hur lite som helst, you name it. Kanske sammanfattningsvis: de som på något sätt för ett ögonblick kallat dig ut ur utanförskapet, dem slöt du till ditt hjärta. Och där förblev de. Till dem fick jag höra. Jag vet inte »varför«. Men jag vet »att«. Och att det var du som fick mig upp på det som kom att bli mitt kanske viktigaste spår genom livet, vi kan kalla det psalmernas väg. Utan dig hade jag nog aldrig hittat den.

Och vilken väg! Du har själv beskrivit riktningen: »De ska komma till en plats där en eld brinner och en vind blåser«. Det gäller inte bara psalmskrivaren utan också psalmvandraren. Där blåser vinden, den som drog redan genom det veka axet en gång, där brinner elden, den som brann på stranden en gång, där är både hemkomst och rastplats inför nya uppbrott, där står himlen hög och stark. Också jag har fått vara där. Tack Anders.

Ja, vi säger det så länge.

Din tillg. PO

Per Olof Nisser, teol.dr., domprost em. hymnolog, huvudsekreterare
i Psalmkommittén 1969, huvudredaktör för uppslagsverket
Psalmer på väg, ledamot i AF-stiftelsens styrelse 1995–2014

Vem äger språket?

Per Harling

Om gamla kartor

Jag minns hur jag i slutet av 90-talet läste om den s.k. Romklubben – en sammanslutning av internationella forskare, politiker och intellektuella från olika discipliner – som i sin årliga rapport om världsläget hade pekat ut ett antal institutioner, som på olika sätt fortfarande följer en gammal karta, trots att världsterrängen radikalt har förändrats, och därmed kan dessa institutioner ibland också vara ett hinder för en sund och riktigt utveckling. De institutioner man hade pekat ut var de klassiska politiska ideologierna, vars ideologiska kartor i flera fall tillskapades under 17- och 1800-talet, fackorganisationerna och kyrkan!

Är ett sådant påstående sant? Följer vår kyrka fortfarande en gammal karta? Har terrängen förändrats? Det beror naturligtvis på vad man menar med karta i detta sammanhang. På ett sätt är naturligtvis kartan oföränderlig. Evangeliernas budskap om frälsningen i Jesus Kristus gäller för alla tider, oavsett hur världen till sitt yttre förändras. Men frälsningens konsekvenser i en dogmatiskt, moraliskt och etiskt föränderlig värld behöver kanske, trots allt, ständigt prövas.

Det tidlösa budskapet är oföränderligt men dess nedslagsterräng förändras ständigt. Den allra första framväxande kyrkans terräng runt Medelhavet var av ett slag, medan förortsmiljöerna i det postkristna Sverige 2000 år senare är av ett helt annat slag. Förutsättningarna, språken, gestaltningsmöjligheterna för frälsningens nedslag har förändrats drastiskt. Därför behöver kyrkan ständigt se över den karta man följer, inte minst ur språklig synpunkt. I en uppmärksam ledare i *Kyrkans Tidning*

i december förra året berörde Susanne Wigorts Yngvesson svårigheten att i den akademiska världen använda sig av teologiska begrepp, emedan folk helt enkelt inte förstår dem. Hon skrev bland annat: »Under decennier har vi i Sverige avprogrammerats från den bibliska horisonten och förlorat en kulturell och idébärande kunskapsgrund«. För någon vecka sedan skrev jag till Susanne och frågade om hon utvecklat dessa sina tankar något mer. I sitt svar till mig skrev hon bland annat följande: »Min hållning är ungefär denna: Den tid vi lever i nu kan på flera sätt liknas vid tiden för de första kristna som levde i en minoritetssituation. De fick uppfinna begrepp för att beskriva läran. Vi i den postsekulära tiden behöver »återuppfinna« samma begrepp. Alltså inte spola dem utan fördjupa dem, nytolka dem, förhålla oss till dem.« Låt mig förmedla en för mig viktig påminnelse om denna nödvändiga översyn:

Yuppien på Sundsvallsflyget

Ett av mitt livs viktigaste möten/samtal skedde på sista flyget från Sundsvall någon gång i början på 90-talet. Vi var inte många som skulle till Arlanda och vi satt väl spridda i det glesta besatta planet. I allra sista sekunden kom han in i planet, ung, fräsch och välklädd i krittstrecksrandig kostym, och spanade in sittmöjligheterna. Trots att möjligheterna till en enskild fönsterplats var näst intill oändliga, så valde han att sätta sig bredvid mig. Han hann knappt sätta sig förrän han vände sig mot mig, tog mig i handen och hälsade med orden: »Hej, hej, jag heter Carl, Carl med C. Nu ska vi vara tillsammans här i 45 minuter. Vad ska vi prata om då?!« Det finns få platser här i världen, där man sitter så nära varandra som i ett svenskt inrikesplan, men där man samtidigt enligt svenskens oskrivna lag aldrig egentligen talar med varandra. Umgängesavståndet är gigantiskt. Denne Carl med C hann på bara några sekunder snabbt och lite överrumplande bryta mot denna oskrivna lag. Han var oerhört öppen, social och trevligt nyfiken. Så småningom fick han klart för sig att jag var präst, vilket var »jätteintressant«. Han hade aldrig träffat en präst tidigare i sitt liv. Carl var uppvuxen i storstaden, börsmäklare på en bank (på många sätt en

typisk representant för den tidens »yuppies«), odöpt och okonfirmerad. Det visade sig att han hade varit inne i en kyrka bara några gånger i sitt liv, framför allt vid konserter, men även nyligen på en begravning av en nära anhörig. Han sade sig inte ha förstått så mycket av vare sig språk eller handlingar, men det hade ändå varit en ganska »fin« upplevelse. Så småningom förstod jag att detta var den första fullständigt a-religiösa människa jag någonsin hade mött. Han visste just ingenting om kyrkan eller om dess budskapsinnehåll. Han visste att Jesus hade någonting med kyrkan och tron att göra, men inte på vad sätt. Men han var uppriktigt nyfiken och ville veta »allt«. Jag glömmer aldrig den första frågan han ställde till mig: »Du, vad tjänar man egentligen på att bli kristen?« Ur-yuppiefrågan: Vad tjänar man på ...

Jag minns inte vad jag svarade. Kanske mumlade jag något om evigt liv, men frågan ledde oss in i ett mycket fint, djupt och innehållsrikt samtal. Han ställde alla de grundläggande frågorna, som egentligen aldrig ställs så konkret annars: Hur gör man när man ber? Och varför? Till vem? Vem var Jesus egentligen? Vad händer när vi dör? Det var överrumplande och hela mitt självklara referenssystem, mitt trosspråk utmanades på ett konkret och påtagligt sätt. Ibland förstod han vad jag försökte säga, ibland inte. Två världar möttes, två språk, två kulturer under 45 minuter mellan Sundsvall och Arlanda. Det var ett av mitt livs viktigaste möten. Genom Carl förstod jag på fullt allvar att den svenska terrängen för trons nedslag radikalt förändrats och att Carl långt ifrån är ensam. Tvärtom. Han börjar bli allt vanligare i den svenska storstadsmiljön: En människa, som i stort sett lever ett gott och rikt liv, men utan någon form av religiöst referenssystem. Mötet med Carl förändrade radikalt mitt eget sätt att predika och framför allt mitt sångskrivande. Jag bestämde mig för att i görligaste mån skriva, så att även Carl skulle kunna förstå och bli nyfiken på att vandra vidare i trons landskap.

Trosbekräftande eller trosinbjudande språk?

Terrängen har förändrats, men i mångt och mycket har kyrkan behållit sina gamla kartböcker. En av dessa heter *Den svenska psalmboken*. 1986 gjordes visserligen ett viktigt och nödvändigt försök att tillskapa en ny kartbok, men i stora delar är det fortfarande en bok som i sitt språk i huvudsak vänder sig till traditionsbärarna. Psalmbokens språk präglas i hög grad fortfarande av ett *trosbekräftande* språk, ett språk som bekräftar och förutsätter en traderad troskunskap, ett visst mått av biblisk förankring och kunskap samt en kännedom om kyrkans traditionella begrepp. Kyrkans nya missionsituation kräver dock allt tydligare ett nytt, öppnande språk – ett *trostinbjudande* språk – som varsamt förmår glänta på dörren till trons sällsamma landskap för de nya generationerna vuxna. Det är de generationer som vuxit upp under de tre eller fyra senaste decennierna. Det är de som upplevt västvärldens tillväxt, teknologins hisnande utveckling, samlivets revolutionerande förändring, kärnvapen- och miljöhoten. Generationer vars mytologiska landskap präglats mer av *Star Wars*, *Harry Potter*, *Sagan om ringen* och *Game of thrones* snarare än av de bibliska berättelserna. Det är de som ägnar tre, fyra, ja, kanske fem timmar om dagen åt sociala medier på sin Iphone. Det handlar om alla oss som lever i en tid, som George Orwell redan 1948 förutspådde i romanen *1984*, där den regerande maktens slagord var: »Krig är fred. Frihet är slaveri. Okunnighet är styrka«. I vår egen tid har vi lärt oss nya, liknande ord, som »Alternativa fakta« och »Fake news« eller med Putins vokabulär för sitt eget krig i Ukraina: »Specialoperation«. Tolstojs klassiska bok *Krig och fred* borde nu få en ny titel, menar många på sociala medier: »Specialoperation och fred«!

Fjärrspråk och närspråk

Vårt samhälle präglas av framför allt två tydliga språksfärer: *Fjärrspråken* och *närspråket*. Fjärrspråk är experternas språk. Juristerna har sitt fjärsspråk, medicinarna sitt, datanördarna sitt, politikerna sitt, ekonomerna sitt, den offentliga sektorns byråkrati sitt, de sociala medierna sitt, hiphop-

artisterna sitt. Även kyrkan har sitt fjärrspråk, allra tydligast i liturgin och i psalmboken. Närspråket är vårt vardagsspråk, det snabbkommunicerande hemspråket. Ibland kan fjärrspråket och närspråket krocka med varandra och därmed ge goda erfarenheter. Ett exempel: Under många år bodde vi som familj i Sigtuna, där min hustru Ingrid arbetade på kyrkans kursgård. Ibland hoppade jag in och tog ansvar för en och annan gudstjänst i kursgårdens kyrka. En kväll hade jag förberett mig mentalt för den förestående gudstjänsten, tagit på mig min prästskjorta (och därmed kanske också min värdighet), tänkt igenom gudstjänstens ritual och vad jag skulle säga. På vägen till kyrkan mötte jag plötsligt min yngsta dotter, som nyligen hade lärt sig att cykla, men som just hade fått erfara sin första cykelvurpa. Hon kom storgråtande mot mig med sönderslaget, blödande knä och ropade med sitt tydliga närspråk rakt in i min kyrkliga värdighet: »Pappa, pappa, j-lar (hon hade just lärt sig sina första svärord av grannpojken), det BLÖDER! Gör något!« Jodå, jag förstod snabbt situationen, tog henne i famnen, gick tillbaka till hemmet, baddade om hennes knä och tröstade henne ett tag och kom därmed lite sent till kyrkan. Efteråt tänkte jag igenom den uppståndna situationen. Dotterns snabbkommunikativa språk med sitt högst påtagliga rop på hjälp stod i skarp kontrast mot det språk vi några minuter senare använde oss av i kyrkan. Och jag tänkte: Hur skulle min sexåriga datters kommunikation med mig låtit om hon endast hade fostrats in i kyrkans lite gammaldags fjärrspråkssfär? Förmodligen hade hon gått ned på knä (det hela knät), bedjande vänt blicken upp mot sin fader och bevekande vädjat: »O Fader, jag har drabbats av ett för mig oöverstigligt lidande. Finns här någon hugsvalelse att få?« Tack, gode Gud, att hon inte kommunicerade med mig på det viset. Jag hade inte fattat någonting!

Balans mellan språken

Ett trosinbjudande språk bör finnas i den rätta balansen mellan det liturgiska fjärrspråket och människors närspråk, ett språk som närmar sig det som konfirmanden sökte beskriva i sin lilla gudstjänstbok, när hon skrev:

»Idag förstod jag faktiskt vad prästen sade och ändå var det heligt på något sätt«. Mysteriet, det heliga, måste bevaras, men ändå göras språkligt tillgängligt. Många i vår kristna historia har brottats med denna språkfråga. Paulus skriver i Första Korintierbrevet: »Om ni inte använder tungan till att tala begripligt, hur skall man då kunna uppfatta vad ni säger? Då talar ni ju ut i tomma luften. Hur många språk det än finns i världen, så är inget utan ljud. Men om jag inte vet vad ljuden betyder, blir jag en främling för den som talar och han en främling för mig« (1 Kor 14:9-11). Gregorius av Nazians, en av 300-talets stora teologer i Mindre Asien, berättade om hur han tände ett vaxljus och gick i nattmörkret ner till havsstranden. Den lilla ljuslågan lyste upp en liten halvcirkel i vattnet. Men där utanför anade han det väldiga havet. »Havet är Gud«, sade Gregorius och fortsatte, »vårt språk är vaxljusets låga. Dess möjlighet är att den får oss att ana havets väldighet. Detta är havet, säger ljuscirkeln, men endast havet självt känner sina gränser«.

Inför sitt omvälvande arbete med att översätta Bibeln till tyska hade Martin Luther huvudprincipen att finna en genuin, organisk och levande tyska. Han skrev om detta sitt arbete följande: »Man bör inte utgå ifrån latinska ordböcker, när man ska forma det tyska språket, utan man måste gå till modern i huset, barnen på gatan, den vanlige mannen på marknaden och höra hur de talar och först därefter ta sig an sitt översättningsarbete«. Britt G. Hallqvist reflekterade redan 1974 i en essä om det liturgiska språket i SOU-rapporten *Svenska kyrkans gudstjänst Bil. 1 Gudstjänst i dag : liturgiska utvecklingslinjer* (SOU 1974:67), utgiven av 1968 års kyrkohandbokskommitté, där hon själv satt med som sakkunnig. Hon citerar bland annat den holländske teologen Huub Oosterius när han säger: »Liturgi [psalmskrivande] är en tjänst åt människor som försöker tro«. Självt skriver hon att man i

samtida liturgiskt reformarbete kan skönja tendenser, inte minst i fråga om språket, som kan sammanfattas så: enkelhet, klarhet, koncentration [...] Ur social synvinkel är det viktigt att kyrkan talar ett enkelt och rakt språk, så att inte vissa grupper utestängs från dess budskap [...] Kravet på enkelhet och klarhet kan motiveras främst ur teologisk synpunkt. Eftersom Kristus har dött för alla måste det kunna utsägas för alla.

Kanske mer än någon annan i modern tid har Hallqvist lyckats formulera – i motsats till det trosbekräftande språket – ett öppet, ärligt och tydligt trosinbjudande språk, där även de ovana och inte särskilt bibelsprängda sökarna kan känna igen sig. Som exempel kan nämnas Sv ps 90, »Blott i det öppna«, en av våra mest sjungna psalmer av de nytillkomna i 1986 års psalmbok. Det är visserligen en översättning, eller snarare en tolkning, av en dikt skriven av den danske prästen och poeten Johannes Kirkegaard. Vad gäller översättningar av utländska psalmer har Hallqvist sagt att hon helst vill välja dem själv. Denna text har hon således valt, helt enkelt för att hon blivit gripen av den. Texten har ett direkt tilltal till ett *du*, dvs. sångarens *jag*. Här finns också bibliska allusioner, men som inte kräver någon förkunskap för att de ska förstås. Ett exempel är Paulus ord i Andra Korintierbrevet 12:9: »I svagheten blir kraften störst«, som i Hallqvists version blir »kraften fullkomnas mitt i din svaghet då«. Det är en uppmanande, utmanande och samtidigt oerhört tröstefull text för varje människa som vill leva ett öppet, fritt liv i samklang med människans eget stora DU, Gud själv. Kirkegaards danska dikt är faktiskt inspirerad av Martin Bubers klassiska bok, *Jag och du*, där Buber förfäktar att det inte finns något *jag* utan relation till ett *du*. Ibland har jag tänkt att jag kanske har missförstått vem psalmens du riktar sig till. Tänk om det inte är jag som tilltalas, utan kyrkan? Därmed skulle psalmen få en helt ny och spännande dimension. »Blott i det öppna har du en möjlighet. Låser du om dig kvävs och förtvinnar du...«

Så hur bör vi skriva de nya psalmerna i denna postsekulära tid? Kanske kan vi inspireras av bland annat pedagogen Jesus själv, som ständigt talade till sina lyssnare i välkända bilder, metaforer och liknelser för att beskriva gudsriket. »Guds rike är som, som, som«. Psalmskrivare i vår historia har ofta anammat detta bildspråk. I vår nuvarande psalmbok börjar 50 psalmer med det där lilla ordet »som«. »Som sol om våren stiger«, »Som ett klockspel hör jag dig«, »Som en härlig gudomskälla«, »Som när ett barn kommer hem om kvällen«, »Som sådden förnimmer Guds välbehag«. Kanske är det helt enkelt så att Guds närvaro, det heliga mysteriet, inte kan förmedlas annat än genom ett rikt bild- och metaforspråk.

Språket är samordbruk

Vid mitt skrivbord hade jag länge en dikt av Sandro Key-Åberg uppsatt, som en ständig påminnelse för mig som ordbrukare. Den heter just »Vem äger språket?«, varifrån jag tog min rubrik för mitt föredrag.

Språk är mylla.

Det är mjukt och levande som ditt eget liv,

bär i sig avtrycken av det levande,

av dess rörelser och strävanden.

När vi odlar språket är det vår frihet som växer,

när vi räddar språket är det våra liv vi räddar.

Vem äger språket?

Den som brukar det,

den som låter verkligheten växa ur dess fruktbara mull,

den som låter tiden mogna i dess kornrika gröda.

Det är i språket framtiden kommer oss nära,

det är i språket det förflutna återvänder.

Men ensam äger ingen språket.

Alla har vi vår rätt till vår del av språkets jord.

Också de som står och trampar

långt borta vid språkranden,

också de som lever på den magra heden,

den ordfattiga utemarken!

Också de hör hemma här inne,

på de fruktbara fälten,

där verkligheten växer,

gräsrik och grönskande.

Språket är ett samordbruk,

där finns inga orddrottare eller godsägare,

inga fogdar eller befallningsmän.

Vi är alla delägare i språket,

vi är alla daglönare som gör våra

korta dagsverken på språkets jord.

Språket är ett *samordbruk*, men kyrkans traditionella ordbruk har allt mindre blivit ett samordbruk för allt fler. Tyvärr. Kanske är det så att kyrkans fjärrspråk idag riskerar att fjärma människor från Gud mer än att närma dem till Guds outgrundliga väsen. Gud är evig men kyrkan verkar i tiden. Gudstjänsten och dess psalmer är församlingens kärna och källa. Med rötter i traditionen behöver därför Guds folk ständigt se över och ompröva liturgins språk liksom psalmspråket. I dagens postsekulära tid är det därför nödvändigt att fortsätta sökandet efter ett fungerande samordbruk, ett språk som kan beröra och öppna för det heliga för nya generationer av famlande och sökande människor, ofta i total avsaknad av tros- och bibelkunskap eller vördnad för traditionens tyngd. Efter att ha varit styrelsemedlem i Anders Frostensonstiftelsen i flera år och därmed också verkat som lärare och mentor för många hugade psalmskrivare känner jag mig numera hoppfull inför framtiden. Ett nytt, inbjudande språk håller på att växa fram, där även den uppriktigt nyfikne Carl »med C« kan, med igenkänning i sitt hjärta, sjunga med. Nya kartor har börjat ritas utifrån den förändrade terrängen.

Per Harling, präst, författare, översättare och kompositör, ledamot i AF-stiftelsens styrelse sedan 2014.

Psalmer – vad är poängen?

Susanne Wigorts Yngvesson

Genom historien har psalmer varit en väsentlig del av att forma och förmedla trons innehåll genom sjungandets praktik. Här finns flera gemensamma nämnare mellan den praktiska teologins och den systematiska teologins områden. Genom några nedslag i psalmens historia i Sverige efter reformationen, kommer jag i det följande att presentera hur politik i vid mening, kyrkopolitik och trosfrågor har hört samman. Min beskrivning gör jag i förhållande till Svenska kyrkan, väl medveten om att andra kyrkliga traditioner skulle beskriva historien annorlunda.¹

Kanske har psalmboken, mer än någon annan tryckt skrift, haft det största inflytandet av all litteratur i Sverige. Det vill säga inflytande över människors inre föreställningar och övertygelser, deras moral och sedvänjor, sedan uppfinningen av tryckpressen och spridningen av det tryckta ordet i både slott och koja.

Men århundraden av bibel och psalmtradering är bruten. Den tiden är förbi när folk kunde känna igen sig i Pär Lagerkvists ord: »Nu vänder mor sitt bibelblad / och följer skriften rad för rad / där Herrens gärning träder fram«², när psalmboken och bibeln lästes ur som högläsning vid köksbordet efter dagens bestyr som samme författare skildrar utifrån sin gammalkyrkliga uppväxtmiljö i sin självbiografiska roman *Gäst hos verkligheten*.³ För att bättre förstå vår egen historia sedan reformationen, är det omöjligt att räkna bort det djupa inflytande som psalmboken har haft: politiskt, teologiskt, andligt.

1 Delar av föredraget är bearbetningar av tidigare publicerade artiklar i *Kyrkans tidning*.

2 Pär Lagerkvist 1921. *Den lyckliges väg*. Stockholm: Bonnier.

3 I Pär Lagerkvist. *Den kämpande humanisten* (2021) analyserar jag bl a Lagerkvists gudsbilder och förhållande till kristen teologi i hans författarskap.

Psalmer som riskfylld politisk verksamhet

Det finns ett rykte, men likt alla rykten är det svårt att belägga om det är sant. Dock: historien är för bra för att inte berättas. Ryktet involverar två väl ansedda och djupt seriösa medelålders herrar i slutet av 1600-talet. Det som förenar dem är en verksamhet som inte är riskfri. Därför får de mötas i hemlighet och under täckmantel av att egentligen syssla med något annat. Den ene är läkaren, författaren och naturforskaren Urban Hjärne. Han är indragen i häxförföljelserna i Stockholm, först som förespråkare av tortyr av de misstänkta kvinnorna men senare som en av dem som aktivt får stopp på de eskalerande groteskerierna. Den andre är den bereste Jesper Swedberg, vid tiden först pastor vid Livregementet och sedan rektor för Uppsala universitet och professor i teologi. De förenas i en strävan efter att förnya svensk psalm och få styr på psalmsjungandet i riket.⁴ Visserligen finns det redan en rad psalmböcker, inte minst Upsala-psalmboken från 1645 som uppdaterades 1686 och sedan ingick i 1695 års psalmbok, men likväl menar Swedberg att psalmsjungandet är »vpfyllt med allahanda otienliga psalmer och osmakeliga wisor, effter wars och ens boktryckiares godtyckio«. Det gäller alltså att ta ett grepp om både innehåll och kommers. De bärs av visionen om att psalmen ska bli enhetlig över hela riket, att alla ska bekänna sig till en och samma tro och moraliska livsstil. Samma vision bärs också av kungen, fast hans skäl är politiskt starkare än Swedbergs och Hjärnes. Jesper Swedberg har stöd i allehanda ärenden hos kung Karl XI, som sitter illa till efter decennier av kostsamma krig och kriser. För att tukta de konflikter som pyr stärker kungen sin egen makt genom en förändring i konstitutionen 1680. Sex år senare knyts även kyrkan närmare kungen och i kyrkolagen 1686 formuleras kungens överordnade ställning gentemot kyrkan och religionsenheten. I praktiken betyder det att den som har kungens öra också kan stärka sin egen ställning i kyrkofrågor. Att etablera en rikspsalmbok är ett led i den nya kyrkolagen

4 På Swedbergs tid sjöng endast männen eftersom kvinnor i allmänhet ansåg att männen sjöng så starkt. Swedberg vände sig till kvinnorna och frågade: Om ni inte sjunger nu vad ska ni då göra i himmelen? (enligt muntlig uppgift från Mattias Lundberg).

som syftar till att stärka enheten och få makt över kyrkotukten.⁵ Men även för den som har kungens stöd är det initiala arbetet med en ny psalmbok känsligt, därför får Swedberg enligt ryktet arbeta i det fördolda med Hjärne och andra bundsförvanter. Själv översätter och skriver Swedberg drygt sextio psalmer. Några av dem finns med i alla fyra av Svenska kyrkans psalmböcker, bland andra »Nu tacka Gud, allt folk« och en vers av »Herre, signe du och råde«. Den senare bestod av endast en vers och var den psalm som Swedberg avslutade 1695 års psalmbok med.

När Johan Olof Wallin drygt hundra år senare gör sin monumentala bearbetning av 1695 års psalmbok, lade han till sex verser av »Herre, signe du och råde« (Sv ps 1986:77, v. 5). Swedbergs vers lät han avsluta psalmen med referensen till den aronitiska välsignelsen (4 Mos 6:23-26):

*Herre, signe du och råde
och bevare nu oss väl.
Herre, ditt ansikt i nåde
lyse alltid för vår själ.
Herre Gud, dig till oss vänd
och din frid oss allom sänd.
O Gud Fader, Son och Ande,
dig ske pris i allo lande!*

Jesper Swedbergs originalversion från 1694 lyder: »Herre titt Ansicht i nåde / Lyse altijd för vår siäl! / Herre Gudh titt Ansicht wänd / Och tin frijd oss allom sänd!« Det är värt att kommentera att Swedberg/Wallins psalm avslutade inte endast 1695 år psalmbok, utan även de senare 1819 och 1937. I 1986 års psalmbok flyttades den till den samfundsgemensamma delen av psalmboken och kortades till fem verser.⁶

Att *Den svenska psalmboken* hör till Svenska kyrkans bekännelsedokument har med den svenska reformationen och enhetsväldet att göra. Även efter

5 För en mer utförlig genomgång av de politiska aspekterna kring 1695 års psalmbok, se Möller Håkan (2019), *Psalternas värld. Tre studier i 1695 års psalmbok*, Skellefteå: Artos förlag, s. 27–82.

6 Nisser, Per Olof, 2014:77 Hör hur tempelsången stiger. I: Per Olof Nisser, et al (red.), *Psalternas väg. Kommentarer till text och musik i den svenska psalmboken, Band 1*, Visby: Wessmans Musikförlag, s. 220.

regeringsformen 1809, när kungen förlorar den direkta politiska makten, bevaras psalmbokens roll som bekännelse. Den är från 1695 ett politiskt och ett andligt dokument, alltså kyrkans och rikets officiella tro. Det är alltså inte ett sånghäfte vilket som helst, utan kyrkans bekännelse som kungen, senare regeringen, och kyrkan kunde använda för att påverka folks tro och liv. Den blir under dryga hundra år, fram till nästa psalmbok 1819, en folkbok som inte endast innehåller 413 psalmer utan också ett kalendarium, kyrkoårets bibeltexter, böner och delar ur kyrkohandboken. Medan det politiska och kulturella landskapet förändras förblir psalmboken den folkbok som mer än andra står människors hjärtan nära, samtidigt som den tjänar som folkuppfostran.⁷

Psalmboken är ett bekännensedokument

Att psalmboken är ett bekännensedokument innebär att psalmer berör kyrkans och människors innersta övertygelser – oavsett om man delar tron eller inte. Det är ett skäl till att det alltid har varit utmanande att ta fram nya psalmböcker. Sedan 1695 är det hittills endast tre psalmböcker till som har fått status som Svenska kyrkans bekännensedokument: 1819, 1937 och 1986. Alla uppfattas de som en del av tron som bidrar till folkuppfostran och moral. De två senare allt mindre i takt med en fördjupad modernisering och sekularisering, men ändå formellt sett som bekännensedokument.

Som rikspsalmbok i ett land med påkallad religionsenhet blir psalmboken 1695 inte bara en angelägen fråga för det inre andaktslivet, utan också ett verktyg för det som Håkan Möller kallar för »den samhällsideologiska propagandan« under 1600-talets tilltagande lutherska ortodoxi och strävan efter enhet i riket.⁸ Kungens makt och kyrkans bekännelse har vävts samman så att det är svårt att skilja den politiska viljan från den bibliska trons uttryck. Under enväldets tid understryks sambandet ogenerat, med olika funktioner för det andliga och det världsiga regementet.

7 För en bra översikt, se Gunnel Vallquists artikel »Den gamla psalmboken« i Möller Håkan (red) (2001). *Ett urval ur 1695, 1819 och 1937 års psalmböcker*.

8 Möller Håkan (2019), *Psalternas värld. Tre studier i 1695 års psalmbok*, Skellefteå: Artos förlag, s. 38.

Även om den politiska maktens formella status har ändrat karaktär från envælde till demokrati, är detta samband ändå något som fortsätter i statskyrkan mellan en politisk och en kyrklig maktordning i förhållande till kyrkans bekännelseokument. Tre av Svenska kyrkans fyra psalmböcker har godkänts av den sittande statsmakten, medan 1969 års psalmbokskommitté arbetade under fria former på det mandat man hade tilldelats.⁹ Men vad är det som ska bekännas? Om man jämför psalmböcker från olika tider ser man snart att strukturen ser olika ut, men att innehållet relaterar till liknande frågor. Psalmboken 1695 inleds med katekes och trosbekännelse utifrån gammaltestamentlig horisont, vilket är betydligt vanligare 1695 än senare. Här vers ett i psalm 2:

*Den som vill en kristen heta,
Och rätt det namnet bära,
Han skall tio Budorden veta,
som rätta reglan äro,
Med Guds finger i stentavlor skrivne,
Och sedan på Sinai berg utgivne,
Genom den trogna Mosen.*

Även 1986 års psalmbok inleds med trosbekännande psalmer, fast här är det med *Te Deum*, lovsången till Gud, som den sjungande kyrkan bekänner (sv ps 1:1):

*Gud, vår Gud, vi lovar dig,
vi bekänner dig, o Herre.
Dig, som är till evig tid,
tillber ändlighetens släkten.
Hela jorden, hav och land,
ärrar, Fader vår, ditt namn.*

9 Enligt Per-Olof Nisser som var huvudsekreterare i psalmbokskommittén 1969–1986 lade sig regeringen aldrig i det pågående arbetet eller det slutliga förslaget som klubbades av kyrkomötet. Även i statskyrkosystemet fick Svenska kyrkan »sköta sig själv« i denna fråga.

1695 års psalmbok inleds med psalmer utifrån trosbekännelsen, Herrens bön och sakramenten. Sedan följer nästan etthundra psalmer utifrån Psaltaren, därefter kyrkoårets psalmer, läropsalmer och sist om det kristna livet samt psalmer för en mängd olika tillfällen såsom skörd och egen hälsa. Psalmboken omfattar alltså den luthersk-evangeliska kyrkans officiella tro och instruktioner för ett eftersträvansvärt och fromt liv. Här varnas det för påven som »Antichristo« och den enskilde uppmanas att avstå från dryckenskap, okyskhet och högfärd.

En av få psalmer som finns kvar från 1695 ända till 1986 års psalmbok är Lasse (Johansson) Lucidors psalm i tretton verser (ursprungligen tjuo): »Herre Gud, för dig jag klagar«. Den förmedlar i de första sju verserna en syndabekännelse tills vändpunkten nås i vers åtta. I de övriga fem verserna kan psalmjaget tacka för att »Jesu blod min skuld afplanar. / Jesus hafwer allt försont«. Det är ett bra exempel på hur kyrkans lära sammanvävs med den enskildes tro och omvändelse. Som poetiskt verk har den hyllats till exempel av Erik Axel Karlfeldt som 1914 beskrev den som »en af syndasorgens högsta visor i den svenska psaltaren«. ¹⁰ I 1986 års psalmbok har antalet verser om denna syndasorg och försoning minskat till sju, men huvuddragen finns kvar, med det pietistiska syndamedvetandet som vänds till extatisk glädje. ¹¹

I 1695 års psalmbok är det viktigt att markera en tydlig och stridbar gräns gentemot påven och romersk katolska kyrkan. Det var alltså en del av bekännelsen då. Men vad betyder det för bekännelsen i senare psalmböcker? Det är svårt att hitta någon idag som hävdar att påven är Antikrist. Likväl var det en del av kyrkans bekännelseokument då, liksom vi kan hitta antijudiskhet, antisemitism, rasism och moralföreställningar om kvinnor och familj som inte längre kan eller bör försvaras. Svenska kyrkans förhållande till bekännelsen är att uttrycken för den är föränderliga.

¹⁰ Erik Axel Karlfeldt, 1914. *Skalden Lucidor. Minne af Lars Johansson (Lucidor) för Svenska Akademiens handlingar år 1909*. Stockholm: Svenska Akademien, s. 81.

¹¹ Eva Hættner Aurelius, 2019:620 Herre Gud, för dig jag klagar. I: Per Olof Nisser, et al (red.), *Psalternas väg. Kommentarer till text och musik i den svenska psalmboken, Band 3*, Visby: Wessmans Musikförlag, s. 450.

Kyrkan är i ständig rörelse, i en *semper reformanda*, vilket innebär att bekännelsedokumentet inte är fullkomliga utan avspeglar sin tid och behöver prövas om och om igen.

Johan Olof Wallin gjorde en kraftig revidering av 1695 i 1819 års psalmbok och lade till en hel del nya psalmer, många av dem bearbetade, översatta och nyskrivna av Wallin själv. Betyder det att kyrkans bekännelse ändrades? Det är en annan ton i den wallinska psalmboken, präglad av upplysningens och romantikens era, i motstånd till pietismen, vilket innebär att bekännelsen kunde sjungas med en annan inramning.

Akademiledamoten och den romerska katoliken Gunnel Vallquist uttrycker förändringarna fint när hon skriver att de fyra utgåvorna av Den svenska psalmboken »speglar, förutom de eviga sanningarna, var och en sin tid, med dess styrka och svagheter«. ¹² Det är inte bekännelsen som revideras men uttrycken för bekännelsen. Genom psalmer känner människor igen sig i livets frågor, i sorg och glädje, i utmaningar, framtidshopp och i Kristus som världens ljus. Psalmboken har varit en levande folkbok som fungerar som folkuppfostrare samtidigt som den utgör en själens spegel för människors frågor om sig själva i relation till Gud. Möller skriver att redan tidigt efter reformationen, parallellt med en ökad folkbildning, demokratisering och modernisering så behåller ändå psalmen en del av sin position: »Psalmen anslöt sig till den andliga litteratur som gav röst åt en fromhetsform som möjliggjorde religionens överlevnad i ett samhälle som gradvis övergav tron på nationell religiös enhet«. ¹³

Det är lätt att tro att psalmboken som bekännelsedokument tjänar en hierarki uppifrån makten och ner till folket, men en sådan föreställning är att förenkla betydelsen. För folk i gemen, som kan sin psalm utantill, har den förstås även fungerat som kritik av makthavares budskap och livsstil genom tiderna.

¹² Vallqvist (se not 7), s. 7–8.

¹³ Möller (se not 5), s. 207.

Psalmboken är idag inte ett politiskt dokument av den art att psalmskapare behöver mötas i hemlighet efter mörkrets inbrott, som ryktet säger om Jesper Swedberg, men nog kan man avundas det engagemang och de hetsiga debatter som psalmböcker har väckt genom tiderna. Då, när något avgörande stod på spel vad gäller psalmernas betydelse.

En ny psalmbok, fast för vem?

Sett ur vår tids ögon med snabba kommunikationsprocesser är det rätt häpnadsväckande att Svenska kyrkan efter 500 år endast har haft fyra officiella psalmböcker, det vill säga psalmböcker som stadfästs av kung, Kungl. Maj:t eller av riksdagen. Den första psalmboken antogs alltså 1695, den andra 1819, den tredje 1937 och den senaste 1986, med tillhörande koralböcker närliggande år. Alla dessa har åtminstone en sak gemensamt: de har uttryckt den lutherska evangeliska läran i Sverige inom ett statskyrkosystem.¹⁴ Utöver de officiella psalmböckerna har det förstås sjungits även ur andra publikationer, såsom samtida *Psalmer och Sånger* och *Cecilia* eller historiska som föregick 1695 års psalmbok, såsom såsom *Upsalapsalmboken* 1645 och *Göteborgspsalmboken* 1650. Under alla epoker har andliga visor och sånger från olika delar av världen och andra andliga traditioner efterhand har blivit en del av Svenska kyrkans och andra samfunds sångskatt. I tidigare psalmböcker handlade det ofta om översättningar från lutherska och andra protestantiska tyska kyrkor, medan 1986 års psalmbok öppnades för texter och musik från stora delar av hela världen liksom att även svenska psalmer har översatts till andra språk såsom Lina Sandell Bergs, Johan Olof Wallins, Anders Frostensons, Per Harlings och Christina Lövestams psalmer, för att nämna några.¹⁵

När Svenska kyrkans kyrkomöte hösten 2021 fattade beslutet om att påbörja ett arbete med en möjlig lätt revidering av en ny psalmbok, skiljer sig utgångspunkterna på många sätt från villkoren för tidigare versioner.

14 Luthers Credopsalm togs bort 1937 men sjungs fortfarande i Västerås stift, fast då utifrån den Wallinska psalmboken (enligt muntlig uppgift från Mattias Lundberg).

15 Boken *Swedish Hymns and the stories behind them* (Harling, Per 2016) ger en kortfattad bakgrund till motiv, historia och teologi i svenska psalmer för en engelskspråkig värld.

Det handlar inte endast om det mest uppenbara, nämligen att Svenska kyrkan inte längre är en statskyrka och att kyrkan därför förväntas besluta internt om den gällande läran. Det handlar också om en betydligt svårare utmaning i och med att den kristna tron och förförståelsen av bibelns budskap, gestalter och berättelser inte längre kan återopas på ett lika självklart sätt. Kyrkan har förlorat det andliga och religiösa tolkningsföreträdet för en majoritet av befolkningen.

I *Förstudie inför psalmboksrevision för Svenska kyrkan*¹⁶ och i kyrkomötets gudstjänstutskott ges en bra översiktlig genomgång av historiska, ekumeniska, ekonomiska och juridiska perspektiv. Allt kan inte rymmas i en förstudie, men det är ändå förvånande att konsekvenser av sekulariseringen i Sverige inte finns med i analysen. Tidigare psalmböcker har, som sagt, landat i ett landskap där de ändå på ett kulturellt plan har kunnat tas emot av folk. Det kommer inte att vara så framöver.

Så vem är det då som en ny psalmbok och nyskrivna psalmer ska utformas för? Ett svar är att det endast är för den aktiva och gudstjänstfirande församlingen. Ett annat, och vidare, svar är att det är psalmer för aktivt troende och för alla som kan tänkas vilja närma sig kyrkan. Ett tredje svar är att det är de båda tidigare plus alla som bor i detta land, oavsett om de är kristna eller inte, exempelvis om man aktivt vill värna ett religionsdialogiskt perspektiv.

När Martin Luther propsade på att folk skulle höra och sjunga evangeliet på sitt eget språk var avsikten att var och en på det viset omedelbart skulle kunna ta del av kyrkans lära. Den tanken har varit central för alla psalmböcker, från enväldets teokrati till 1986 års psalmbok som i hög grad påverkades av Anders Frostensons psalmer och inflytande i Psalmbokskommittén 1969–1985. Frostenson beskrev att det specifika med psalm är att den rör både dogmat och dikten: »Det är ur bibelordet och framför allt det i dogmat tolkade och i sitt sammanhang insatta

16 Svenska kyrkan. Förstudie inför psalmboksrevision för Svenska kyrkan, 2021-01-26. Redogörelsen för diskussion i kyrkomötets gudstjänstutskott finns i *Gudstjänstutskottets betänkande 2021:1, Psalmboken*.

bibelordet innehållet ska hämtas«. ¹⁷ I en så sekulariserad kultur som den samtida svenska har den utmaningen fått ny aktualitet. För vår tid behövs det nya psalmer som, på liknande vis som i kyrkans tidiga historia, kan lära ut det mest grundläggande i kristen tro och som samtidigt berör det djupaste mysteriet om Gud och människa. När Svenska kyrkan under 2022 samlar in ett rekordstort antal nyskrivna förslag till psalmer i ett planerat tillägg till 1986 års psalmbok, blir det möjligt att på ett unikt sätt kunna analysera och förstå den tro och tolkning av dogmat och dikten som uttrycks i samtiden. Något sådant har aldrig tidigare gjorts i det formatet.

Sekularisering, i kombination med paradoxen av stark individualism och längtan efter auktoriteter, även kommersialism kring andlighet, innebär stora utmaningar inför de direktiv som kyrkomötets politiker och ett fåtal teologer kommer att ge en ny psalmbokskommission. Även för psalmförfattare är utmaningen krävande: hur kan den kristna tron förmedlas i vår digitala, sekulära och dystopiska tid? Sett i ett historiskt perspektiv kan det vara glädjande eller skräckinjagande att påminna sig om att ingen psalmbok har antagits utan djupa och hårda konflikter under lång tid. Förra gången tog det sexton år och gången dessförinnan ungefär fem decennier.

Psalmer förmedlar bekännelse och erfarenhet av livet, kärleken, döden och Kristuslivet, kanske mer än något annat kristet och andligt uttryck. Det finns många exempel på hur psalmer gestaltar teologi, bekännelse, praktik och längre eller kortare tradering över generationer. Som jämförelse kan man fundera över vad det betyder att inleda psalmboken med en viss psalm. Inledningspsalm i 1619: »Thesse äro de tijo Budh (Luther)«; 1819 »Upp, psaltare och harpa« (Wallin); 1937 »Upp, psaltare och harpa« (Wallin). 1986 års psalmbok inleds med en av dess äldsta texter, med det »Te Deum« från 400-talet som jag nämnde tidigare. »Upp, psaltare och harpa« inleder Svenska kyrkans del, psalm 326. Det är en teologi i sig att bekännelsen får inleda som erkännande till Skaparen i dialog med Genesis – att det är människans lovsång till Skaparen som är psalmbokens

¹⁷ Frostenson, Anders & Routley Erik (2003). *Dogmat och dikten. Om psalmskrivandets grunder*. Stockholm: AF-stiftelsens skriftserie, nr 5, s. 11 (Frostensons kursiveringar).

begynnelse. Att den dessutom inleder den samfundsgemensamma delen betyder underförstått att kyrkans enhet är överordnad det som skiljer kyrkorna och de troende åt. Per Olof Nisser har vackert beskrivit detta som »enhetens polyfoni«.¹⁸ Första psalmens, första vers, enligt första raden får blir de sista orden i min föreläsning: »Gud, vår Gud, vi lovar dig, vi bekänner dig, o Herre«.

Susanne Wigorts Yngvesson, professor i etik, psalmförfattare,
ordförande i Anders Frostensons stiftelse Psalm och Sång.

¹⁸ Per Olof Nisser, 2020. Enhetens polyfoni – berättigad mångfald. I: Mattias Lundberg och Jonas Lundblad (red.). *Arbete med psalm: Text, musik, teologi. Årsbok för svenskt gudstjänstliv* 95. Skellefteå: Artos & Norma, s. 20.

AF-stiftelsen Psalm och sång inbjuder till jubileumsdag 14 maj 2022 i Söderledskyrkan, Farsta

Program

- ◆ 9.30 Drop in-fika.
- ◆ 10.00 Inledning Lars-G. Ståhl och Christina Lövestam.
- ◆ 10.15 Föreläsningar
 - *Jag var i alla fall där... Ett brev till Anders F.*, Per Olof Nisser.
 - *Vem äger språket?*, Per Harling.
 - *Psalmer – vad är poängen?*, Susanne Wigorts Yngvesson.
- ◆ 13.00 Lunch.
- ◆ 14.00 *I och efter psalmskolan*. Ett samtal med Christina Lövestam, Leif Nahnfeldt, Kerstin Hesslefors Persson och Åsa Hagberg.
- ◆ 15.00 På gång i psalmvärlden
 - Om psalmboksrevision, Dag Tuvelius.
 - EHS-kurser om psalm, Susanne Wigorts Yngvesson.
 - Psalmsymposium på Sigtunastiftelsen, Leif Nahnfeldt.
- ◆ 15.45 Fikapaus.
- ◆ 16.00 Presentation av AF-stiftelsen Anders Frostenson – ett liv speglat i ett porträtt Lars-G. Ståhl och Karin Lidman Frostenson.
- ◆ 16.30 *Boksläpp. Blås på mig, skaparvind! Läsebok om psalm och psalmskapande* presenteras av Ragnar Håkanson, Wessmans förlag, och Karin Karlsson.
- ◆ 17.00 Jubileumskonsert. Psalmförfattare, kompositörer och artister med anknytning till AF-stiftelsen framför sånger och psalmer. Irma Schulz, sång, Jimmy Ginsby, sång och gitarr. Vokalensemble och instrumentalister under ledning av Mattias Ekström Koj. Programvärd: Ragnar Håkanson.

Program för jubileumskonserten. Söderledskyrkan 14 maj 2022 kl. 17.00

Program

Guds kärlek är som stranden

- Text: Anders Frostenson
- Musik: Lars-Åke Lundberg

Låt mig inte räddas din tystnad

- Text och musik: Irma Schultz

Med morgonen mot min kind

- Text: Irma Schultz
- Musik: Hans Kennemark

Du talar i min tystnad

- Text: Irma Schultz
- Musik: Mattias Ekström Kojj

Håll om mig

- Text och musik: Irma Schultz

Gläntan

- Text: Tomas Tranströmer och Irma Schultz
- Musik: Irma Schultz

Morgon och afton

- Text och musik: Per Harling

Trosbekännelse

- Text: Christina Lövestam
- Musik: Jan Mattsson

Fönstret mot våren

- Text och musik: Jimmy Ginsby

Min Gud

- Text och musik: Jimmy Ginsby

Rum 436

- Text och musik: Jimmy Ginsby

Regnbågen

- Text: Jimmy Ginsby

- Musik: Per Harling

Tack för att du kom

- Text och musik: Jimmy Ginsby

Du har kommit till mig

- Text: Franciscus och Christina Lövestam
- Musik: Per Harling

Gå ut i hela världen

- Text: Susanne Wigorts Yngvesson
- Musik: Mattias Ekström Koj

Stilla kvällen skymmer

- Text: Dag Lindberg
- Musik: Mattias Ekström Koj

Medverkande:

Irma Schultz, sång

Jimmy Ginsby, sång och gitarr

Hanna Henretta, kör

Inga-Lill Sjönnbeby, kör

Anna Jarelöv Palm, kör

Isabelle Björklund, kör

Erik Iwarsson, saxofon

Anders Modigh, cello

Anders Färdal, gitarr

Magnus Marcks, kontrabas

Mattias Ekström Koj, piano, orgel och kör

Ragnar Håkansson, programvärd

DJUPT I VÅRT INRE SKÄLVER LJUSET

Titeln är hämtad från en av Anders Frostensons många psalmer. Den sammanfattar poetiskt och tematiskt AF-stiftelsens 25-årsjubileum som firades i maj 2022 då även antologin *Blås på mig skaparvind* lanserades. Även den titeln är hämtad från en av Frostensons psalmer. Hela jubileumsdagen den 14 maj 2022 blev en exposé i delar av Frostensons psalmskapande, men allt som hände låter sig inte tryckas i text. I denna skrift får du del av jubileumsdagens tre föreläsningar och ytterligare två texter som ger en historisk och innehållsmässig presentation av AF-stiftelsens arbete med psalm.

